

Helsinki *bilten*

HELŠINŠKI ODBOR
ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI
Kneza Miloša 4, Beograd;
tel/fax. 011/3349-170; 3349-167;
e-mail: office@helsinki.org.rs
<http://www.helsinki.org.rs>

BR.128 // OKTOBAR 2016.

DRAGKO GACOVIC

SRBIJA: TALAC SVOJE NEOPREDELJENOSTI

Zgusnutost događanja na Balkanu u punoj meri je ogolilo poziciju Srbije, odnosno njenu neopredeljenost i odobijanje da izabere put budućnosti. U opštem metežu na međunarodnoj sceni, Balkan i nije toliko u fokusu međunarodnih aktera, posebno Zapada (izbore u SAD, Brexit, Sirija, migranti i sl), što Rusiji ostavlja prostor za remetilačku ulogu.

Dešavanja vezana za izbore u Crnoj Gori i otvaranje pitanja vlasništva Kombinata Trepča na

Kosovu, pokazuju da je na delu pokušaj da se ponovo otvore statusna pitanja kad je reč o ove dve države. Referendum u Republici Srpskoj koji je ostao bez odgovarajuće reakcije međunarodne zapadne zajednice stvorio je, kako se misli u srpskim nacionalnim krugovima, važnu pretpostavku za naredne referendume, sve do otcepljenja. Taj relativno uspešan manevar, ma da je, kako neki analitičari ističu, bio i u funkciji lokalnih izbora, ipak na simboličnom nivou služi kao

mogućnost da se nastavi sa sličnim scenarijima i u drugim susednim zemljama.

I američki institut Stratfor u svojim prognozama za četvrti kvartal 2016, ističe da će posle spornog referenduma u Republici Srpskoj, pripreme za dalje poteze Srba u BiH, u cilju učvršćivanja njihove autonomije na uštrb federalnih institucija, dovesti do tenzija među etničkim grupama.¹

Neki analitičari u Srbiji ocenjuju da je referendum u Republici Srpskoj pokazao da „američka svemoć na Balkanu prestaje“.² Glavni faktor ograničavanja američke moći na Balkanu vide u sve snažnijoj moći Rusije na našim prostorima.³ Bez obzira na to što je Rusija izgubila Crnu Goru, smatra se da ostaje srpska pobeda u Bosni i Hercegovini, a da su Amerikanci dobili „utešnu nagradu“ u Crnoj Gori.⁴

Iza tih iluzija i projekcija stoji Rusija koja se predstavlja kao zastupnik srpskih interesa. Tabloidi bliski Vladi ističu da je „Srbija danas za Putina pitanje časti, ali i jedno od najvažnijih strateških pitanja van granica Rusije. On će zato učiniti sve što je u njegovoj mogućnosti da pomogne prijateljima u Beogradu i Banjaluci“.⁵ Bivši šef diplomatije Živadin Jovanović (u vreme Slobodana Miloševića) ističe da nema sumnje da su Srbija i Rusija strateški partneri sa vezama koje sežu čak do Prvog srpskog ustanka, odnosno početka XIX veka. Rusija ima značajne interese na Balkanu i to je jedan od razloga zašto je naša ekonomska, kulturna, ali i vojna saradnja u usponu.⁶

1 <http://www.informer.rs/vesti/politika/97388/PRESUDNA-BITKA-BALKAN-Stratfor-prognozira-etnicke-tenzije-obracun-Zapada-Rusije>.

2 „Nikola Vrzić, „Na krilima ultimatum“, Pečat, 14. oktobar 2016.

3 Isto.

4 Nikola Vrzić, „Milov Gambit“, Pečat, 21. oktobar 2016.

5 <http://www.informer.rs/vesti/politika/91224/STROGO-POV-Detalji-izvestaja-americkih-obavestajaca-CIA-upozorava-PUTIN-RATOVAO-SRBIJU>.

6 Isto.

Ukoliko se Zapad samo ograniči na puko prozivanje Dodika (i drugih regionalnih aktera), Putin će nastaviti da uzdiže Dodika (i svakog ko покаže neposlušnost SAD) kao alternativu „umerenom“ Vučiću. U tom slučaju, premijer Aleksandar Vučić će biti pod pritiskom, što u suštini ukazuje na njegova ograničenja. To će svakako otvoriti prostor njegovim rivalima koji će imati podršku Rusije. Za sada je jedan od kandidata Ivica Dačić.

Premijer Vučić je preko *Informer*, sebi naklonjenog tabloida, plasirao informaciju kako je pod istovremenim pritiskom Zapada, Rusije, ali i svoje partije (SNS). Pritisak Rusije je sve očitiji, a nekoliko najnovijih poteza Moskve ukazuju na to da će se pojačavati: poseta premijera Dmitrija Medvedeva, više puta najavljivana ponovo je odložena na neodređeno vreme, stalni pritiska da se potpiše sporazum o statusu Humanitarnog centra u Nišu, kao insistiranje da se Srbija priključi ruskoj, za sada, humanitarnoj akciji u Alepu.⁷

Ma da premijer Vučić konstantno ističe da Srbija neće odustati od evropskih integracija, ali ni od prijateljskih odnosa Rusijom, sve je uočljiviji njegov raskol s predsednikom Tomislavom Nikolićem po tom pitanju. Crnogorski izbori su takođe pokazali da on i nije imao kontrolu nad pokušajem da se onemogući izborna pobeda Mila Đukanovića. Naime, primetan je sve veći otpor evroatlantskim integracijama u njegovom najbližem okruženju, kao i u, uticajnim, sada parlamentarnim opozicionim partijama (ideološki bliskih, poput SRS, DSS, Dveri), konzervativnih krugova, poput SPC i drugih centara moći koji se opiru bilo kakvim reformama, pogotovo onim koje nagoveštavaju vladavinu prava. Premijer Vučić je svestan da bez podrške EU i Zapada Srbija ne može da opstane. On je izjavio da je za „Srbiju EU 85 odsto tržišta, 95 odsto investicija dolazi iz EU, najveću podršku imali smo od EU.

7 „Vučiću nema spasa“, *Informer*, 10. oktobar 2016.

Budimo fer i ne pljujmo po novcu njihovih posredkih obveznika. Dobili smo stotine miliona evra samo za poplave, a potrošili smo ih tako da niko nema nijednu primedbu.”⁸

Ukoliko se EU ne bude značajnije angažovala na integrisanju Srbije, ali i Zapadnog Balkana (što u sadašnjim okolnostima izgleda gotovo nemoguće), premijer Vučić će biti prisiljen da napravi izbor koji neće ići u prilog evropskim integracijama. Ne ulazeći u njegovu ličnu iskrenost oko evropske orijentacije (autoritarnost, netolerancija), alternativa može biti radikalnija s obzirom da na srbijanskoj političkoj sceni ne postoje političari koji nude jasnu viziju budućnosti Srbije.

IZBORI U CRNOJ GORI

Pobeda Mila Đukanovića na izborima predstavlja pobjedu prozapadne orijentacije, i to uprkos ogromnoj podršci koju je opozicija dobila, kako bi se Crna Gora gurnula u rusku orbitu. Ta pobjeda je tim značajnija, jer je protiv sebe imao veoma organizovani blok, uključujući i upad paravosjke iz Srbije čiji je cilj bio provociranje nereda i eventualno hapšenje Đukanovića ukoliko njegova strana pobjedi.

Glavni specijalni tužilac Crne Gore Milivoje Katnić saopštio je da je Specijalno tužilaštvo ima dokaze da je organizovana kriminalna grupa imala u planu da izvrši terorističke radnje u Crnoj Gori 16. oktobra. On je u emisiji *Načisto*, koja je uživo emitovana na TV Vijesti kazao i da spisak osumnjičenih nije konačan. Rekao je da su “imali za cilj da podrže narod ispred Skupštine i uđu u tu instituciju, maskirani u uniforme posebne jedinice Uprave policije da bi predstavili to kao da policija puca na okupljene građane. Ova teroristička grupa, uz prolivanje nevine krvi

8 <http://beta.rs/izjava-dana/komentar-politika/40939-aleksandar-vucic-ni-eu-nije-uvек-pravicna-ali-je-eu-najveci-trgovinski-partner-srbiji>.

građana je htjela da zauzme Skupštinu, zarobi premijera i komanduje Skupštinom”⁹

Andrej Nikolaidis, crnogorski književnik, smatra da su ovi izbori bili istorijsko “ne” Rusiji i ističe da, nakon 1948. godine u Crnoj Gori ovdje nije vođena takva antiruska kampanja. Ističe da, ako bi Crna Gora odustala od ulaska u NATO to bi značilo “ne” i za ulazak u EU. To bi bio dramatičan zaokret i Crna Gora bi bila na korak da prestaje biti deo zapadne civilizacije i da se vraća u vizantijski mrak.¹⁰

Od trenutka raspisivanja izbora crnogorska opozicija je počela aktivnosti koje su uglavnom bile anticrnogorskog karaktera. S obzirom da crnogorska opozicija ima pod kontrolom značajan deo medijskog spektra, njena kampanja je bila usmerena na diskreditaciju vladajuće partije i njenog lidera, pre svega zbog orijentacije na evroatlantske integracije.

Rusija je bila jedan od glavnih investitora u Crnoj Gori. Međutim, investicije su značajano smanjene zbog ekonomske situacije u samoj Rusiji, ali i zbog okretanja Đukanovića EU i NATO. Investicije su bile glavni mehanizam za ucenu Crne Gore, međutim nakon sankcija Zapada, Rusija se okrenula drugim kanalima uticaja pre svega medijskim. Smatra se da su poslednjih meseci u Crnu Goru ubačena ogromna finansijska sredstva, usmerena na kampanju protiv NATO i EU. U tome su glavnu podršku dobile crnogorske dnevne novine Vijesti, Dan i drugi mediji (njih oko 15) koji su bili nosioci te kampanje.

Opozicione partije i koalicije ne priznaju rezultate izbora zbog toga što su, kako se navodi, ovaj izborni proces pratili takve zloupotrebe “koje

9 <http://www.vijesti.me/tv/katnic-uhapseni-htjeli-da-simuliraju-napad-policije-na-narod-907858>.

10 <http://www.avaz.ba/clanak/258603/andrej-nikolaidis-o-izborima-u-crnoj-gori-ovo-je-historijsko-ne-rusiji?url=clanak/258603/andrej-nikolaidis-o-izborima-u-crnoj-gori-ovo-je-historijsko-ne-rusiji>.

su po sadržaju i broju nadmašile sve prethodne izborne procese u istoriji parlamentarizma Crne Gore”.¹¹

Međutim, posmatračka misija Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OSCE/ODIHR) je ocenila da su parlamentarni izbori održani u konkurentnom okruženju i da ih je odlikovalo opšte poštovanje temeljnih sloboda, te da su primećene pozitivne promene pokazale istinsku volju za unapređenje tog procesa”.¹²

Čelnici Evropske komisije Federika Mogerini i Johanes Han su nakon izbora izjavili da je Crna Gora veoma napredovala u pristupnom procesu Evropskoj uniji i meseci pred njom moraju biti iskorišćeni za produblivanje i ubrzavanje političkih i ekonomskih reformi, posebno u oblasti vladavine prava.¹³

Rusija je u zvaničnom saopštenju istakla da rezultati izbora u Crnoj Gori “pokazuju duboki raskol u crnogorskom društvu o celom nizu pitanja, pre svega o spoljnoj politici te balkanske države, njene perspektive pripajanju NATO-u”. Ističe se takođe očekivanje da nova vlada uvažiti mišljenje naroda Crne Gore: praktično polovina birača je dala svoje glasove partijama koje se zalažu za sprovođenje referenduma o tome”.¹⁴

Medijska kampanja u Srbiji nakon izbora u Crnoj Gori, kako režimskih tako i tzv. nezavisnih medija, bila je na strani crnogorske opozicije. Na delu je bio pokušaj, kako ističe prof. Žarko Korać, član parlamenta, da se na drugačiji način prikaže situacija u Crnoj Gori, a fokus je bio na navodnoj manipulaciji crnogorskih vlasti. Korać ističe da je pokušaj udara u Crnoj Gori opasan

11 <http://mondo.rs/a948604/Info/Ex-Yu/Crna-Gora-Opozicijane-priznaje-rezultate-izboraq.html>.

12 Isto.

13 Isto.

14 <http://rs.n1info.com/a202205/Svet/Region/Rusija-o-izborima-u-Crnoj-Gori.html>.

događaj i da to, kako istraga otkriva, ne predstavlja manipulaciju crnogorskih vlasti, već je jasno da je namera bila zauistavljanje NATO, pa čak i evropskih integracija.¹⁵

Izbori u Crnoj Gori, kako piše u autorskom tekstu poslanica LDP Nataša Mičić, uvek je i lakmus za stanje u Srbiji. Ona ističe da se po pravilu uvek dogodi isto - izbrišu se tanke linije između dve Srbije koje, navodno postoje.¹⁶ Ona zaključuje da to što se deo „građanske“ Srbije tokom izbora u Crnoj Gori, odjednom ideološki izjednačio sa srpskim radikalima ili nekim drugim desničarima, možda je najozbiljniji pokazatelj zašto danas ne postoji ozbiljna alternativa Vučiću.¹⁷

Predsednik Nikolić odavno ističe da je Crna Gora tokom poslednjih nekoliko godina napravila nekoliko grešaka i izdvojio uvođenje sankcija Rusiji. Ali je uvek naglašavao i to da se „ne ponaša ni prema Srbima onako kako treba i u stalnom je strahu da srpski element ponovo ne pobedi, budući da se još nije učvrstila svest o postojanju crnogorskog jezika ili crkve”.¹⁸

NIKOLIĆ: SVE OTVORENIJI ZASTUPNIK RUSKIH INTERESA

Sve je jasnija linija podele između premijera Vučića i predsednika Nikolića kad su u pitanju ruski interesi i pritisci na Srbiju. Prilikom nedavnog otvaranja konzulata Srbije u Sankt Peterburgu Nikolić nije propustio da istakne zahvalnost Rusiji, pre svega ruskom predsedniku Vladimiru Putinu, za iskrenu podršku u očuvanju

15 Žarko Korać, „Postojala je istinska namera hapšenja Džukanovića”, *Danas*, 20. oktobar 2016.

16 Natša Mičić, Milo Đukanović kao Zoran Đinđić, *Danas*, 20. oktobar 2016.

17 Isto

18 <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:630127-Nikolic-Srbija-nikada-nece-uci-u-NATO-duzan-sam-narodu-jos-jedan-mandat>.

teritorijalnog integriteta i zaštiti srpskih nacionalnih interesa na međunarodnom planu.¹⁹

Antievropski stavovi predsednika Srbije Tomislava Nikolića, Rusija direktno podržava, jer u u njemu pronalazi partnera za opstrukciji procesa evropskih integracija Srbije. Nikolić je već duže vreme u sukobu sa proklamovanom politikom Vlade Srbije i direktno zastupa interese Rusije, kako u Srbiji, tako i u regionu.

Nikolić sve češće iznosi stav da Srbija nikad neće postati članica EU ako u zamenu za to bude traženo da prizna nezavisnost Kosova i Metohije. Isto tako stalno ističe da Srbija nikada neće biti članica NATO, jer je to vojna alijansa: "To nam nije potrebno. Mi se povinujemo njihovim standardima kada je reč o pravima manjina i migranata".²⁰ On ističe da je vreme da se drugačije razgovara sa Briselom, odnosno "hoće li biti ultimatum da prihvatimo nezavisnost Kosova kako bismo postali članica, i šta Brisel misli o otimanju imovine".²¹

Nikolić takođe računa na još jedan predsednički mandat i smatra da će dobiti Vučićevu podršku koja će verovatno biti ključna za bilo čiji izbor. Imajući u vidu podršku Rusije, kao i mali manevarski prostor Vučića, Nikolić već sada izjavljuje: "Ako se kandidujem, niko neće biti dovoljno moćan da ugrozi moj izbor".²²

19 <http://www.blic.rs/vesti/politika/nikolic-srbija-je-vecno-zahvalna-putinu-na-podrsci-on-je-veliki-vizionar/pxz4fzd>.

20 <http://www.telegraf.rs/vesti/politika/2407091-nikolic-nemamo-nameru-da-udjemo-u-nato>.

21 <http://www.telegraf.rs/vesti/politika/2404535-nikolic-vreme-je-da-pitamo-da-li-je-kosovo-uslov-za-eu>.

22 <http://www.naslovi.net/2016-10-20/beta/nikolic-ako-budem-kandidat-neece-biti-dovoljno-jakog-protivnika/19111125>.

KOSOVO: POKUŠAJ DA SE PONOVO OTVORI PITANJE STATUSA KOSOVA

Usvajanje Zakona o Trepči²³ u Skupštini Kosova, izazvalo je niz reakcija u Srbiji, što je, u suštini pokušaj da se ponovo otvori pitanje statusa Kosova. Najpre su reagovali ministri i drugi predstavnici vlasti. Ministar Aleksandar Vulin je to okarakterisao kao pokušaj „destabilizacije“, a da onaj „ko radi na destabilizaciji ne razmišlja samo o imovini, već o tome da napravi situaciju koja jako teško može da se kontroliše“. Podvukao je i da je „naše okruženje postalo krhko - situacija BiH koja se ne smiruje ni nakon izbora... u Crnoj Gori je nemirno, kao i u Makedoniji, a sada i na prostoru Kosova i Metohije“.²⁴

Marko Đurić, šef Kancelarije za Kosovo, je čak najavio da će Vlada Srbije tražiti hitnu sednicu Saveta bezbednosti o "otimanju" Trepče i kršenju rezolucije 1244.²⁵

Milovan Drecun, poslanik SNS, je istakao da odluka prištinskih vlasti o Trepči predstavlja pokušaj da se dovrši etničko čišćenje Srba sa Kosova i Metohije. Dodao je, da je to udar na pravo naroda da postoji na jednom području, jer Trepča je temelj našeg postojanja na KiM.²⁶

Srpska narodna partija (SNP), čiji je predsedni proruski nastojen, Nenad Popović, upozorila je da je Srbija otišla predaleko u činjenju štetnih ustupaka prema EU po pitanju Kosova i Metohije i pozvala zvanični Beograd da insistira na doslednom poštovanju međunarodnog prava i

23 Zakonom Rudarsko metalurški kombinat Trepča postaje akcionarsko društvo u kojem kosovska Vlada ima 80 odsto akcija, dok 20 odsto akcija pripadaju radnicima i drugim akcionarima.

24 <http://www.kurir.rs/vesti/politika/svi-treba-da-budemo-zabrinuti-vulin-trepca-je-pokusaj-destabilizacije-kosmeta-clanak-2481107>.

25 <http://www.informer.rs/vesti/politika/96076/DJURIC-Vlada-Srbije-traziti-hitnu-sednicu-Saveta-bezbednosti-otimanju-Trepce-krsenju-rezolucije>.

26 Isto.

primeni Rezolucije 1244, oslanjajući se na tom putu na svu pomoć i podršku koju može da dobije od prijateljske Rusije i njenog lidera Vladimira Putina.

Medijski napisi sugerišu da su Amerikanci, posle referenduma u RS krenuli na Srbiju i da je u toku "strašan pritisak" preko Kosova. Amerika smatra da Rusija ima uticaj na Srbiju i zato je za njih presudno da nateraju Srbiju da prizna nezavisnost Kosova, jer misle da će tako automatski biti smanjen ruski politički uticaj ne samo u Srbiji nego u celom regionu. Nikola Vrzić, novinar Pečata, smatra da, ukoliko Srbija pristane na ultimatum u vezi sa telekomunikacijama, da će vrlo brzo stići i drugi briselski sporazum, u kojem će se od Srbije tražiti da dozvoli ulazak KiM u međunarodne organizacije, pre svega UN.²⁷

Svi navedeni zahtevi već su dogovoreni u Briselu, ali se sada plasiraju javnosti kao navodna namera SAD da u potpunosti slome Srbiju.²⁸ Pri tome se ističe da je Brisel potpuno izbačen iz ove jednačine uticaja i da se pominje više pro forme.

27 <http://www.informer.rs/vesti/politika/96271/NOVINAR-PUBLICISTA-NIKOLA-VRZIC-UPOZORAVA-Krajnji-cilj-Amerike-potpuni-SLOM-SRBIJE>.

28 Isto.

Ističe se da SAD ionako „nisu zadovoljne sporim i neuspešnim delovanjem EU“.²⁹

Ruski komentatori, poput Ane Filimonovne, predsednice Fonda strateske kulture, ističu da "integracija Srba sa Kosova i Metohije u 'Republiku Kosovo', predstavlja jedan od najvažnijih ciljeva politike SAD na Balkanu".³⁰ Ona upozorava da NATO na Balkanu realizuje strategiju "kontrolisanog haosa srednjeg intenziteta": "narrandžaste revolucije" u Makedoniji i Republici Srpskoj; izlazak na ulice "civilnog društva" u Srbiji, na kojima se uspeva izvesti do 30.000 ljudi (što je nedovoljno za ponavljanje scenarija prevrata od 5. oktobra 2000. godine, ali je sasvim dovoljno za destabilizaciju političkog režima u zemlji).³¹ Forsirano uključivanje u NATO balkanskih zemalja koje još uvek nisu njegove članice; stvaranje od albanskih elemenata armija koje će imati diverzantsko-kazneni karakter, i biti osposobljenje da izvrše zadatak "dubinskog suzbijanja" otpora u slučaju početka oružanog sukoba NATO sa Rusijom.³²

29 Isto.

30 <http://www.informer.rs/vesti/politika/90625/ZABRINJAVA-JUCA-SAZNANJA-RUSKE-NOVINARKE-NATO-priprema-siptarsku-vojsku-kojom-potciniti-sever-Kosova>.

31 Isto.

32 Isto.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Srbija je došla do tačke kad je neodrživ njen neutralni status i balansiranje između dve strane. Pošto se zvanično opredelila za evropske integracije njena politika mora da se uskladi sa EU i u tom smislu na nju se vrši pritisak.

Rusko prisustvo u regionu sve je intenzivnije i agresivnije, što je delom i posledica usporenog procesa evropskih integracija u svim zemljama Zapadnog Balkana. Rusko širenje u medijskoj sferi postaje sve je značajnije zahvaljujući i netransparentnoj privatizaciji medija i njihovoj komercijalizaciji.

Srbijansko društvo je raspulućeno između, s jedne strane, očekivanja da ulaskom u EU obezbedi bolji život i, s druge, frustracije porazima koju pothranjuje Rusija, kao i nesposobnošću elita da pokrenu ekonomski oporavak zemlje.

Osećaj poniženja Rusija veoma vešto ugrađuje u sve medijske sadržaje, posebno u tabloidima u kojima dominira Putin kao ključ rešenja.

Da bi se sprečila potencijalna dezintegracija Zapadnog Balkana neophodno je EU ubrza evropske integracije fleksibilnijim pristupom i da se angažuje i privrednom oporavku regiona.

Da bi se profilisala relevantna alternativa u Srbiji neophodno je napraviti ratni bilans miloševićeve politike; dok se to ne dogodi, opozicija i vlast preklapaće se u stavovima na svim kritičnim tačkama koje se tiču nedavne prošlosti (Sarajevo, rat u Hrvatskoj, Crna Gora, Kosovo itd). Opstajanje na nacionalizmu, kao jedinoj legitimnoj politici trajno sakati demokratske potencijale Srbije.

EU bi morala energičnije insistirati na sprovođenju Briselskog sporazuma u pregovorima koji se vode pod njenim okriljem. U protivnom, normalizacija odnosa između Beograda i Prištine biće stalno izložena opstrukcijama jedne ili druge strane, što poslednjih meseci posebno važi za Beograd (sporazum o telekomunikacijama, reagovanje na prištinski zakon o Trepči i dr).
potpisa